

Pirmos, antros ir ketvirtos COVID-19 pandemijos bangų metu Lietuvoje taikytų ribojimų ir draudimų vertinimas

Gintautas Valickas

<https://orcid.org/0000-0001-9488-7172>
Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Psichologijos instituto profesorius
socialinių mokslų daktaras (HP)
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 266 7605
El. paštas: gintautas.valickas@fsf.vu.lt

Gintaras Švedas

<https://orcid.org/0000-0003-4238-3321>
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros profesorius
habilituotas teisės mokslų daktaras
Saulėtekio al. 9, 1 rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6167
El. paštas: gintaras.svedas@tf.vu.lt

Kristina Vanagaitė

<https://orcid.org/0000-0001-6940-647X>
Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Psichologijos instituto docentė
socialinių mokslų daktarė
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 266 7605
El. paštas: kristina.vanagaite@fsf.vu.lt

Straipsnyje analizuojama, kaip tyrimo dalyviai (iš viso $n = 1\,356$) skirtingų COVID-19 pandemijos bangų (pirmos, antros ir ketvirtos) metu vertino taikomus ribojimus ir draudimus, atsakomybę ir bausmes už jų nesilaikymą, suvoktą žmonių elgesio pandemijos metu teisingumą, taip pat tai, kaip pandemijos metu keitėsi jų pateikti vertinimai. Gauti duomenys atskleidė, kad, tęsiantis pandemijai (nuo pirmos iki ketvirtos bangos), tyrimo dalyviai taikomų ribojimų ir draudimų pažeidimus vertino vis atlaidžiau.

Pagrindiniai žodžiai: COVID-19 pandemijos bangos, taikomų ribojimų, atsakomybės, bausmių ir suvokto teisingumo vertinimas, vertinimo pokyčiai.

Lay Evaluations of Restraints and Prohibitions During the 1st, 2nd, and 4th Wave of the COVID-19 Pandemic in Lithuania

The article analyzes how, during the separate waves (the 1st, 2nd, and the 4th) of the coronavirus pandemic, participants of a study (overall $n = 1356$) assessed the government-imposed restrictions, prohibitions, liabilities and penalties for non-compliance with said restrictions, the perceived fairness of the behavior of other people during the pandemic, and the changes of their assessments during the coronavirus pandemic. Obtained evidence suggests that during the Covid-19 pandemic (from the 1st to the 4th wave) the participants of the study assessed the non-compliance with restrictions and prohibitions more and more forgivingly.

Keywords: waves of Covid-19 pandemic, assessments of applied restraints, responsibility, penalties and perceived justice, changes of assessments.

Received: 01/03/2023. Accepted: 27/04/2023

Copyright © 2023 Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė, Gintaras Švedas. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Dėl pasaulinės COVID-19 pandemijos (toliau – pandemija) sukeltos krizės žmonės susidūrė su daugeliu naujų iššūkių (pvz., dideliu situacijos neapibrėžtumu, informacijos trūkumu, taikomais ribojimais, ekonominėmis problemomis), taip pat patyrė didesnę ar mažesnę poveikį savo fizinei, psichinei, socialinei ir finansinei gerovei (Daumann, Follert, 2020; Nielsen, Levkovich, 2020; Park *et al.*, 2021).

Pandemijos metu pasireiškė labai įvairūs žmonių elgsenos ir psichinės sveikatos pokyčiai (Lake *et al.*, 2022; Nielsen, Levkovich, 2020; Park *et al.*, 2021; Rieger *et al.*, 2022; Shambraw *et al.*, 2021; Taylor, 2022; Taylor *et al.*, 2020 b): a) padidėjo psichoaktyviųjų medžiagų (pvz., alkoholio ir narkotikų) vartojimas; b) padidėjo tam tikrų nusikalstamų veikų skaičius (pvz., seksualinis smurtas ir smurtas artimoje aplinkoje); c) sustiprėjo anksčiau egzistavę psichinės sveikatos sutrikimai ar atsirado naujų (pvz., distresas, baimė, nerimas, depresija, potrauminis stresas ir kiti sutrikimai); c) kai kurių profesijų atstovai patyrė moralinę žalą (angl. *moral injury*), susijusią su poveikiu jų moraliniams įsitikinimams ir vertybėms (susidūrus su pandemijos sukeltomis situacijomis, kurios versdavo asmenį pažeisti savąsias vertybes ar įsitikinimus); d) užtrukus krizei atsirado pandemijos nuovargis (angl. *pandemic fatigue*) ir su juo susijusi sumažėjusi motyvacija laikytis nustatytų taisyklių ir ribojimų; e) nestimuliuojanti aplinka, kurią sukūrė karantinas ir kiti socialinės sąveikos ribojimai, skatino nuobodulio arba monotonijos išgyvenimą, o tai, savo ruožtu, skatino siekti naujų patirčių (net jei jos sukeldavo neigiamų padarinių, pvz., susijusių su įvairių ribojimų pažeidimu).

Siekdamos suvaldyti pandemiją, įvairių šalių vyriausybės greitai pradėjo taikyti tam tikras priemones, kurios sukėlė skirtingą žmonių reakciją (tiek nustatytų taisyklių ir (ar) reikalavimų laikymąsi, tiek ir jų atmetimą ar ignoravimą) (žr. Ölcer *et al.*, 2020). Problemiška žmonių reakcija buvo susijusi su sveikatos rekomendacijų nesilaikymu (pvz., socialinės distancijos, saviizoliacijos ir karantino pažeidimai, veido kaukių nedėvėjimas ir kt.), tiek su kitomis socialiai nepageidaujamomis elgesio formomis (pvz., panišku asmens higienos priemonių ar maisto produktų pirkimu, protestais prieš įvestus įvairius ribojimus, išgytų prekių perpardavinėjimu už daug didesnę kainą siekiant asmeninės naudos, rasizmo apraiškoms ir stigmatizuojančiais paskirų žmonių ar grupių vertinimais ir pan.) (Ahmed *et al.*, 2020; Naem, 2021; Taylor, 2022; Zaidi, Ali, 2020).

Pandemijos valdymo priemonių įteisinimas ir jų taikymas iškėlė ir teisinio pobūdžio klausimų. Antai, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pirmojoje byloje 2022 m. vasario 9 d. sprendimu „Dėl teisenos byloje pagal pareiškėjos Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimo Nr. 152 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“ nuostatų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymui nutraukimo“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. vasario 9 d. sprendimas) nutraukė pradėtą teiseną dėl galimybių paso teisėtumo, nes Vyriausybė panaikino šią pandemijos valdymo priemonę. O antrojoje byloje Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2023 m. sausio 24 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 14 d. nutarimo Nr. 207 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ 3.2.8, 3.4.4 papunkčių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymui“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2023 m. sausio 24 d. nutarimas) pripažino, kad Vyriausybės nutarime numatytas teisinis reguliavimas, kuriuo 2020 m. pavasarį paskelbto karantino metu buvo nustatyti grožio ir odontologijos paslaugų teikimo ribojimai, buvo pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai ir minėtam įstatymui. Pažymėtina, kad teisės doktrinoje šis nutarimas buvo vertinamas nevienodai – ir kaip pagrįstas (pvz., Borusevičiūtė, 2023), ir kritikuojamas (pvz., Vaičaitis, 2023).

Lietuvos teisės doktrinoje buvo analizuojami patys įvairiausi pandemijos įtakos teisei sistemai aspektai, pavyzdžiui, valstybės institucijų įgaliojimai siekiant suvaldyti pandemiją (Novikovas, 2020; Šileikis, 2020; Vaičaitis, 2020), valstybės valdžių konkurencija valdant pandemiją (Miliuvienė, Birmontienė, 2022), asmens duomenų tvarkymo iššūkiai (Petkevičienė, Pakutinskas, Bitė, 2020), civilinio proceso transformavimo galimybės (Vėbraitė, 2022), ekonominės laisvės įgyvendinimas ir jos ribojimas (Vasarienė, 2020; Juškevičiūtė-Vilienė, 2022), žmogaus ar atskirų asmenų grupių teisės ir laisvės bei jų ribojimas (Birmontienė, Miliuvienė, 2020; Valutyte, 2020; Sakalauskas, 2022) ir kt.

Nekyla abejonių, kad laikytis taikomų pandemijos valdymo priemonių (pvz., įvairių ribojimų ir reikalavimų), COVID-19 ligai plisti, su pandemija susijusiam nepageidaujamam elgesiui reikštis, taip pat distreso ir kitų psichinės sveikatos problemų patyrimui didesnę ar mažesnę poveikį daro žmonių įsitikinimai, vertinimai, lūkesčiai ar išreiškiamas pasitikėjimas (pvz., valdžios atstovais) (Banai *et al.*, 2021; Plohl, Musil, 2021; Taylor, 2022; Taylor *et al.*, 2020 a; Travaglino, Moon, 2021; Yuan *et al.*, 2021; Zitek, Schlund, 2021). Todėl, siekiant suvaldyti pandemiją ar kitas panašias krizes, reikia suprasti ir atsižvelgti į žmonių turimus nusistatymus, teises žinias, vertinimus ar lūkesčius, susijusius su konkrečia problemine situacija.

Mūsų tyrimo objektas – žmonių požiūris į pandemijos metu taikomus ribojimus ir draudimus. Tikslas – atskleisti, kaip skirtingų pandemijos bangų metu Lietuvos gyventojai vertino taikomus ribojimus ir draudimus, atsakomybę ir bausmes už jų nesilaikymą, taip pat pandemijos dalyvių elgesio teisingumą. Buvo keliami tokie tyrimo uždaviniai: 1) nustatyti taikomų ribojimų ir draudimų, atsakomybės ir bausmių, taip pat suvokto elgesio teisingumo vertinimų pobūdį; 2) išsiaiškinti, ar tyrimo dalyvių vertinimai skirtingų pandemijos bangų metu išliko panašūs ar keitėsi.

Kvietimai dalyvauti anoniminėse apklausoje (tyrimuose) buvo teikiami socialiniuose tinkluose (pvz., *Facebook*) taikant sniego gniūžtės metodą, taip pat perduodami studentams virtualių ir kontaktinių užsiėmimų metu (tyrime galėjo dalyvauti 18 m. ir vyresni asmenys). Iš viso trijuose tyrimuose dalyvavo 1 356 asmenys: pirmos COVID-19 bangos (2020 m. pavasaris) tyrime – 331 dalyvis (61 vyras (18,4 proc.) ir 270 moterų (81,6 proc.)); antros bangos (2020 m. rudenį) tyrime – 313 dalyvių (101 vyras (32,3 proc.) ir 212 moterų (67,7 proc.)) ir ketvirtos bangos (2021 m. rudenį) tyrime – 712 dalyvių (191 vyras (26,8 proc.) ir 521 moteris (73,2 proc.)). Apklaustų asmenų amžius buvo nuo 19 iki 81 metų (vidurkis 39,25 metų; standartinis nuokrypis 15,756; keturi pirmos tyrimo bangos dalyviai duomenų apie savo amžių nepateikė). Analizuojant gautus duomenis visi tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į tris amžiaus grupes: 19–25, 26–49 ir 50–81 metų. Palyginus skirtinguose tyrimuose dalyvavusių vyrų ir moterų amžių, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta: skirtingos lyties dalyvių amžiaus vidurkis yra panašus (pirmos bangos $U = 7195,500$, $p = 0,218$; antros bangos $U = 10002,500$, $p = 0,347$; ketvirtos bangos $U = 48228,500$, $p = 0,502$; taikytas Mano, Vitnio ir Vilksossono kriterijus¹).

Tyrimo dalyviai pagal gyvenamąją vietą suskirstyti į tris grupes: 1) gyvenančius Vilniuje; 2) gyvenančius kituose didžiuosiuose šalies miestuose (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje ir Šiauliuose); 3) gyvenančius kitose vietovėse (rajonų centre, mažame miestelyje, kaime). Gauti duomenys atskleidė, kad visų trijų pandemijos bangų metu didžiausia dalis tyrimo dalyvių gyveno Vilniuje (atitinkamai pirmos bangos metu 203 (61,3 proc.), antros bangos metu – 159 (50,8 proc.) ir ketvirtos bangos metu – 321 (45,1 proc.) asmuo).

Vilniaus universiteto Psichologijos instituto, taip pat Teisės fakulteto mokslininkai parengė klausimyną, kuriuo buvo siekiama atskleisti, kaip žmonės vertina įvairias rizikas, ribojimus, draudimus ir

¹ Detaliau apie taikomus statistinės analizės metodus ir kriterijus žiūrėti: Čekanavičius, V.; Murauskas G. *Statistika ir jos taikymai*. I dalis. Vilnius: TEV, 2001; Čekanavičius, V.; Murauskas, G. *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV, 2002.

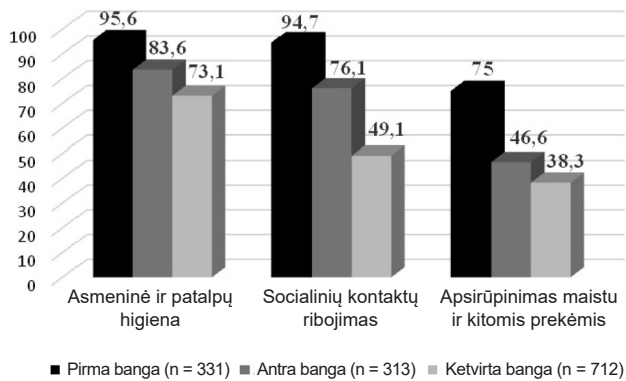
priima sprendimus pandemijos metu. Klausimyną sudarė keletas dalių (šiam straipsnyje pristatomi ir analizuojami tik kai kurie tyrimo dalyvių atsakymai): 1) įvairios su pandemija susijusios hipotetinės situacijos, kuriose reikėjo priimti tam tikrą sprendimą; 2) klausimai, susiję su įvairiomis rizikomis ir ribojimais dėl pandemijos; 3) klausimai, susiję su pandemijos metu išskylančių situacijų teisingumo vertinimais; 4) klausimai, susiję su asmens savijauta, elgesiu ir pandemijos situacijos vertinimu (detaliau žr. Valickas *et al.*, 2021). Į klausimus tyrimo dalyviai turėjo atsakyti taikydami 11 balų procentinę vertinimo skalę, taip pat jų buvo prašoma nurodyti savo amžių, lytį ir gyvenamąją vietą. Be to, ketvirtos pandemijos bangos metu tyrimo dalyviams buvo užduota papildomų klausimų, atsižvelgiant į pasikeitusią situaciją (pvz., kaip jie vertina priimtus sprendimus, susijusius su galimybių pasu, ar baudžiamosios atsakomybės už naudojimąsi kito asmens galimybių pasu teisingumą).

Instrukcijoje buvo nurodoma, kad apklausa yra anoniminė ir nėra fiksuojama jokių konkrečių asmenų galinčių identifikuoti duomenų, be to, buvo minima, kad gauti tyrimo rezultatai bus analizuojami tik apibendrintai (pvz., lyginami skirtingo amžiaus žmonių pateikti atsakymai). Prieš pradėdami pildyti klausimyną visi tyrimo dalyviai privalėjo nurodyti, ar sutinka dalyvauti tyrime.

Be to, straipsnyje buvo naudojami mokslinės literatūros ir gautų duomenų analizės, sisteminis, lingvistinis, lyginamasis metodai.

1. Elgesio pandemijos metu vertinimo rezultatai

Tyrimo dalyviai vertino, ar reikia pandemijos metu skirti pastangų asmeninei ir patalpų higienai (pvz., stengtis kuo dažniau plauti rankas ar naudoti dezinfekcijos priemones), vengti tiesioginių socialinių kontaktų (pvz., nesusitikinėti su tėvais, draugais, bendrauti ir dirbti nuotoliniu būdu) ir stengtis apsirūpinti maistu ir kitomis būtinosiomis prekėmis ilgesniam laikui nei įprastai (žr. 1 pav.).

1 pav. Tyrimo dalyvių elgesio vertinimas skirtingų pandemijos bangų metu

Kaip rodo gauti rezultatai, skirtingų pandemijos bangų metu vertinant asmeninės ir patalpų higienos laikymąsi ($H = 148,807$, $p < 0,001$), socialinių kontaktų ribojimą ($H = 447,390$, $p < 0,001$), taip pat apsirūpinimą maistu ir kitomis prekėmis ($H = 263,612$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus) nustatyti statistškai reikšmingi skirtumai. Pandemijos ketvirtos bangos metu, palyginti su ankstesnėmis bangomis, tyrimo dalyviai buvo linkę reikšmingai mažiau skirti dėmesio asmeninei ir patalpų higienai, riboti socialinius kontaktus bei iš anksto apsirūpinti maistu ir kitomis būtinosiomis prekėmis.

Palyginus skirtingų pandemijos bangų metu pateiktus vyrų atsakymus, nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai vertinant jų asmeninės ir patalpų higienos laikymąsi ($H = 56,214$, $p < 0,001$), socialinių kontaktų ribojimą ($H = 127,378$, $p < 0,001$) bei apsirūpinimą maistu ir kitomis prekėmis ($H = 60,382$, $p < 0,001$). Pandemijos pirmos bangos metu vyrų nurodytos asmeninės ir patalpų higienos laikymosi vidurkis buvo 96,7 proc., antros bangos metu – 78,3 proc., o ketvirtos – tik 66,5 proc. Atitinkamai, sulig kiekviena pandemijos banga reikšmingai mažėjo vyrų nurodytos pastangos riboti socialinius kontaktus (pirmos bangos metu – 97 proc., antros bangos metu – 75 proc., ketvirtos bangos metu – 46,2 proc.) bei iš anksto apsirūpinti maistu ir kitomis prekėmis (pirmos bangos metu – 73,4 proc., antros bangos metu – 46,3 proc., ketvirtos bangos metu – 34,9 proc.). Panašios tendencijos nustatytos ir lyginant skirtingų pandemijos bangų metu moterų pateiktus vertinimus: pirmos bangos metu, palyginti su vėlesnėmis bangomis, moterys reikšmingai daugiau dėmesio skyrė asmeninei ir patalpų higienai ($H = 88,889$, $p < 0,001$), socialinių kontaktų ribojimui ($H = 316,578$, $p < 0,001$) bei apsirūpinimui maistu ir kitomis prekėmis ($H = 197,823$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Gauti rezultatai atskleidė, kad pirmos pandemijos bangos metu moterų nurodytas asmeninės ir patalpų higienos laikymosi vidurkis buvo 95,4 proc., antros bangos metu – 86,2 proc., o ketvirtos bangos metu – tik 75,5 proc. Atitinkamai, su kiekviena nauja pandemijos banga reikšmingai mažėjo ir moterų nurodytos pastangos riboti socialinius kontaktus (pirmos bangos metu – 94,2 proc., antros bangos metu – 76,6 proc., ketvirtos bangos metu – 50,2 proc.) bei iš anksto apsirūpinti maistu ir kitomis prekėmis (pirmos bangos metu – 75,3 proc., antros bangos metu – 46,7 proc., ketvirtos bangos metu – 39,6 proc.).

Pandemijos ketvirtos bangos metu tyrimo dalyvių papildomai buvo klausiama, ar reikia vidaus patalpose bendraujant su kitais žmonėmis dėvėti veido kaukę, respiratorių arba kitas apsaugos priemones (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Tyrimo dalyvių apsaugos priemonių naudojimo būtinybės vertinimas pandemijos ketvirtos bangos metu

<i>TYRIMO DALYVIŲ GRUPĖ</i>		<i>Apsaugos priemonių dėvėjimo būtinybės vertinimas</i>
Lytis	Vyrai (n = 191)	51,8 proc.
	Moterys (n = 521)	58 proc.
	U kriterijaus ir p reikšmės*	U = 43878,500, p = 0,034
Amžiaus grupė	19–25 m. (n = 173)	76 proc.
	26–49 m. (n = 287)	48 proc.
	50–81 m. (n = 252)	52,2 proc.
	H kriterijaus ir p reikšmės**	H = 51,709, p = 0,001
Gyvenamoji vieta	Vilnius (n = 321)	64,5 proc.
	Kiti didieji miestai (n = 155)	38,8 proc.
	Kitos vietovės (n = 236)	56,6 proc.
	H kriterijaus ir p reikšmės**	H = 43,778, p = 0,001
Visi tyrimo dalyviai (n = 712)		56,3 proc.

Pastaba: 0 proc. – visiškai nereikia, 100 proc. – būtinai reikia.

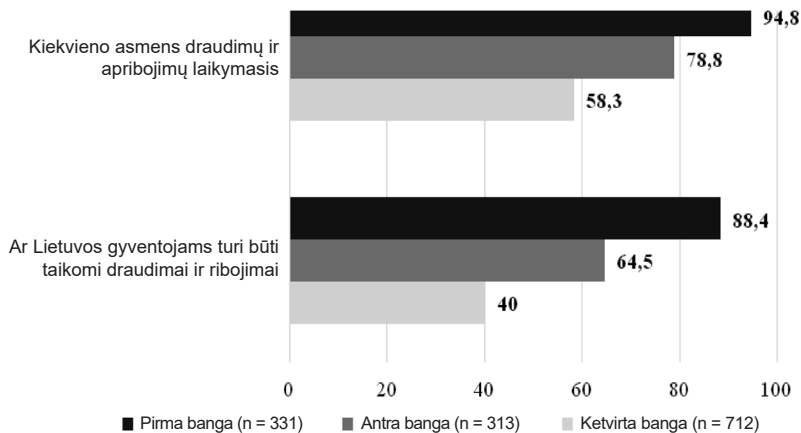
* Taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus

** Taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus

Kaip rodo pateikti rezultatai, būtinybei dėvėti apsaugos priemonės vidaus patalpose pritarė tik 56,3 proc. tyrimo dalyvių. Nustatyta, kad apsaugos priemonių dėvėjimo būtinybei labiau pritarė moterys (palyginti su vyrais, $p < 0,05$), jauniausios amžiaus grupės dalyviai (palyginti su vyresniais, $p < 0,001$) ir gyvenantieji Vilniuje (palyginti su kitų Lietuvos miestų gyventojais, $p < 0,001$). Be to, buvo nustatytas statistiškai reikšmingas užsikrėtimo koronavirusu tikimybės ir apsaugos priemonių dėvėjimo būtinybės vertinimo ryšys ($r = 0,476$, $p < 0,001$; skaičiuotas Pearsono koreliacijos koeficientas). Kitaip tariant, kuo asmuo buvo labiau įsitikinęs, kad gali užsikrėsti koronavirusu, tuo jis labiau pritarė, kad vidaus patalpose būtina dėvėti apsaugos priemones.

2. Draudimų ir ribojimų būtinumo, siekiant suvaldyti koronaviruso plitimą, vertinimo rezultatai

Tyrimo dalyviai turėjo nurodyti, ar, jų manymu, kiekvieno asmens draudimų ir ribojimų laikymasis gali būti reikšmingas koronaviruso plitimui suvaldyti (0 proc. – visiškai nereikšmingas, 100 proc. – neabejotinai reikšmingas) ir ar Lietuvos gyventojams turi būti taikomi draudimai ir ribojimai (0 proc. – neturėtų būti jokių draudimų ir ribojimų, 100 proc. – turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už draudimų ir ribojimų nesilaikymą) (žr. 2 pav.).

2 pav. Tyrimo dalyvių nuomonė apie draudimų ir ribojimų būtinumą skirtingų pandemijos bangų metu

Gauti rezultatai atskleidė, kad tyrimo dalyviai pandemijos pirmos bangos metu manė, jog kiekvieno asmens draudimų ir ribojimų laikymasis gali būti reikšmingas koronaviruso plitimui valdyti, tačiau vėliau ši nuomonė reikšmingai pasikeitė. Palyginus skirtingų pandemijos bangų metu vertintą kiekvieno asmens draudimų ir ribojimų laikymosi reikšmę nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($H = 304,249$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Pirmos bangos metu apklausti tyrimo dalyviai buvo linkę manyti, kad koronaviruso plitimui valdyti yra neabejotinai reikšmingas kiekvieno asmens draudimų ir ribojimų laikymasis (vertinimo vidurkis 94,8 proc.), o antros ir ketvirtos bangos metu šio vertinimo vidurkis reikšmingai sumažėjo (atitinkamai iki 78,8 proc. ir 58,3 proc.).

Tyrimo dalyviai pandemijos pirmos bangos metu taip pat buvo linkę manyti, kad Lietuvos gyventojams, siekiant valdyti koronaviruso plitimą, turėtų būti taikomi draudimai ir ribojimai, o už jų nesilaikymą –

turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė (vertinimo vidurkis 88,4 proc.). Tačiau vėliau ši nuomonė (kaip ir ankstesniu atveju) reikšmingai pasikeitė ($H = 415,277$, $p < 0,001$): antros bangos metu minėto vertinimo vidurkis buvo 64,5 proc., o ketvirtos bangos metu – tik 40 proc. Taigi ketvirtos bangos metu tyrimo dalyviai buvo labiau linkę manyti, kad Lietuvos gyventojams neturėtų būti taikomi draudimai ir ribojimai, susiję su koronaviruso plitimo ribojimu. Be to, analizuojant visų trijų pandemijos bangų rezultatus nustatytas statistiškai reikšmingas draudimų ir ribojimų būtinybės, taip pat kiekvieno asmens draudimų ir ribojimų laikymosi svarbos ryšys ($r = 0,778$, $p < 0,001$; skaičiuotas Pearsono koreliacijos koeficientas). Kitaip tariant, jeigu asmuo manė, kad draudimai ir ribojimai yra būtini koronaviruso plitimui valdyti, tai jis taip pat buvo linkęs manyti, kad kiekvieno asmens indėlis, laikantis šių draudimų ir ribojimų, yra reikšmingas. Tačiau su kiekviena nauja pandemijos banga tyrimo dalyviai vis skeptiškiau vertino draudimų ir ribojimų būtinumą ir buvo linkę vis mažiau pritari tam, kad kiekvieno asmens savęs apribojimas ir draudimų laikymasis gali būti reikšmingas siekiant valdyti koronaviruso plitimą.

Toliau tyrimo dalyviai vertino atsakomybės, kuri turėtų būti taikoma už draudimų ir ribojimų pažeidimą siekiant valdyti koronaviruso plitimą, griežtumą (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Atsakomybės griežtumo vertinimas skirtingų pandemijos bangų metu

<i>TYRIMO DALYVIŲ GRUPĖ</i>		<i>ATSAKOMYBĖS GRIEŽTUMO VERTINIMAS</i>	
		<i>Vertinimo vidurkis, proc.</i>	<i>Kriterijaus ir p reikšmės</i>
Pandemijos banga	1 banga (n = 331)	69,9	H = 305,757* , p < 0,001
	2 banga (n = 313)	41,5	
	4 banga (n = 712)	29,7	

Pastaba: 0 proc. – švelni administracinė atsakomybė, 100 proc. – griežta baudžiamoji atsakomybė.

* Taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus.

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, pandemijos pirmos bangos metu apklausti tyrimo dalyviai buvo linkę manyti, kad už draudimų ir ribojimų pažeidimą Lietuvos gyventojams turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė (vertinimo vidurkis 69,9 proc.), o ne įspėjimai ar pinigines baudos (t. y. administracinė atsakomybė). Tačiau skirtingų pandemijos bangų rezultatų palyginimas parodė, kad vėliau (ketvirtos bangos metu) tyrimo dalyvių nuomonė reikšmingai pasikeitė: jų manymu, už draudimų ir ribojimų pažeidimą reikėtų skirti ne griežtą baudžiamąją atsakomybę, o tik įspėjimus ar pinigines baudas.

Analizuojant visų trijų pandemijos bangų rezultatus, atsakomybės už draudimų ir ribojimų pažeidimą griežtumo vertinimas buvo reikšmingai susijęs su asmens numatomų ligos simptomų sunkumo (užsikrėtus koronavirusu) vertinimu ($r = 0,282$, $p < 0,001$) bei tyrimo dalyvio įsitikinimu, ar asmens savęs apribojimas ir draudimų laikymasis gali padėti valdyti koronaviruso plitimą ($r = 0,595$, $p < 0,001$; skaičiuotas Pearsono koreliacijos koeficientas). Kitaip tariant, asmenys, kurie manė, kad užsikrėtus koronavirusu jiems pasireikštų sunkesni simptomai, o savęs apribojimų ir draudimų laikymasis padėtų suvaldyti šio viruso plitimą, buvo linkę nurodyti, jog reikia taikyti griežtesnę atsakomybę už draudimų ir ribojimų pažeidimą. Kadangi pandemijos ketvirtos bangos, palyginti su ankstesniųjų bangų, metu tyrimo dalyviai ligos simptomus užsikrėtimo atveju vertino kaip reikšmingai lengvesnius (buvo nustatyti tokie ligos simptomų sunkumo vertinimo vidurkiai: ketvirtos bangos metu – 37,5 proc., pirmos bangos metu – 43,1 proc. ir antros bangos metu – 45,7 proc.; 0 proc. reiškė, kad nepasireikštų jokių simptomų, o 100 proc. – pasireikštų patys sunkiausi simptomai) bei manė, kad savęs apribojimų ir draudimų laikymasis nėra toks reikšmingas valdant koronaviruso plitimą, tai ir atsakomybės griežtumo vertinimas, lyginant skirtingų pandemijos bangų rezultatus, reikšmingai sušvelnėjo.

3. Su pandemija susijusių situacijų veikėjų elgesio suvokto teisingumo ir atsakomybės vertinimo rezultatai

Šioje klausimyno dalyje tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti pateiktų hipotetinių situacijų veikėjų elgesio teisingumą, taip pat atsakomybės už tam tikrų draudimų ir ribojimų nesilaikymą griežtumą. Pirmiausia tyrimo dalyvių buvo klausiama, ar teisinga: 1) pagal baudžiamąjį įstatymą bausti tokius asmenis, kurie grįžo į Lietuvą iš užsienio šalių, neįdėdami jokių ligos simptomų, nesilaikę saviizoliacijos ir koronavirusu užkrečia kitus žmones (pirma situacija); 2) vagystę padariusio asmens (kada iš kito asmens pavagiamos pandemijos metu svarbios prekės (pvz., respiratoriai ar veido kaukės), kurios buvo įsigytos ketinant jas perparduoti brangiau) veiksmus pripažinti būtinuoju reikalingumu (t. y. teisėtu elgesiu), jei išaiškėtų, kad pavogtas prekes jis nemokamai išdalijo jų neturintiems žmonėms (antra situacija) (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Hipotetinių situacijų veikėjų elgesio teisingumo vertinimas skirtingų pandemijos bangų metu

TYRIMO DALYVIŲ GRUPĖ		VERTINAMA SITUACIJA	
		1-a situacija	2-a situacija
Pandemijos banga	1 banga (n = 331)	74,2 proc.	49 proc.
	2 banga (n = 313)	40,1 proc.	40,4 proc.
	4 banga (n = 712)	21,8 proc.	35 proc.
	H kriterijaus ir p reikšmės*	H = 422,448, p = 0,001	H = 38,228, p = 0,001

Pastaba: 0 proc. – visiškai neteisinga, o 100 proc. – neabejotinai teisinga.

* Taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus.

Gauti duomenys atskleidė, kad tyrimo dalyviai pandemijos pirmos bangos metu dažniau buvo linkę manyti, jog būtų teisinga pagal baudžiamąjį įstatymą bausti asmenis, kurie neįdėdami jokių ligos simptomų, nesilaikę saviizoliacijos ir užkrečia kitus (vertinimo vidurkis 74,2 proc.), tačiau ketvirtos bangos metu jų nuomonė reikšmingai pasikeitė: tiriamieji nurodė, kad minėtu atveju bausti asmenis būtų labiau neteisinga nei teisinga (vertinimo vidurkis 21,8 proc.). Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) nustatytas ir lyginant skirtingų pandemijos bangų metu gautus antros situacijos vertinimus: pirmos bangos metu apklausti asmenys nebuvo apsisprendę, ar būtų teisinga tokią vagystę padariusio asmens veiksmus vertinti kaip būtinąjį reikalingumą (jei išaiškėtų, kad jis pavogtas prekes išdalino jų neturintiems žmonėms), o ketvirtos bangos metu jie jau buvo linkę manyti, kad bausti būtų labiau neteisinga nei teisinga (vertinimo vidurkis 35 proc.).

Visų trijų pandemijos bangų tyrimo rezultatai rodo reikšmingą atsakomybės griežtumo už draudimų ir ribojimų pažeidimą vertinimo, taip pat saviizoliacijos nesilaikančių asmenų, kurie užkrečia kitus žmones, baudimo ($r = 0,592$, $p < 0,001$) ir vagystę padariusio asmens elgesio kaip būtinąjį reikalingumą vertinimo ryšį ($r = 0,204$, $p < 0,001$; skaičiuotas Pearsono koreliacijos koeficientas). Kitaip tariant, jeigu tyrimo dalyvis griežčiau vertino atsakomybę už draudimų ir ribojimų pažeidimą, tai ir kitais atvejais (pvz., saviizoliacijos pažeidimo ir vagystės) jis buvo linkęs manyti, kad tokį asmenį būtų teisinga bausti pagal baudžiamąjį įstatymą.

Tyrimo dalyviai taip pat turėjo įvertinti saviizoliacijos reikalavimo nesilaikančio asmens (parvykusio iš koronaviruso židinio) atsakomybę bei bausmės (jeigu nurodė, kad reikia taikyti baudžiamąją atsakomybę) griežtumą (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Saviizoliacijos reikalavimo nesilaikančio asmens atsakomybės ir bausmės griežtumo vertinimas skirtingų pandemijos bangų metu

<i>TYRIMO DALYVIŲ GRUPĖ</i>	<i>Atsakomybės griežtumas*</i>	<i>Bausmės griežtumas**</i>	
Pandemijos banga	1 banga (n = 331)	73,8 proc.	51,2 proc.
	2 banga (n = 313)	60,5 proc.	39,7 proc.
	4 banga (n = 712)	48,1 proc.	33,5 proc.
	H kriterijaus ir p reikšmės***	H = 129,829, p = 0,001	H = 54,411, p = 0,001

* 0 proc. – švelni administracinė atsakomybė, 100 proc. – griežta baudžiamoji atsakomybė.

** 0 proc. – pinigine bausme, laisvės apribojimas ar areštas, 100 proc. – laisvės atėmimas.

*** Taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus.

Nustatyta, kad pandemijos pirmos bangos metu tyrimo dalyviai buvo linkę manyti, kad asmeniui, grįžusiam iš koronaviruso židinio ir nesilaikančiam saviizoliacijos, reikėtų taikyti griežtą baudžiamąją atsakomybę (vertinimo vidurkis 73,8 proc.), o ketvirtos bangos metu tiriamieji nurodė, kad šiuo atveju pakaktų taikyti administracinę atsakomybę (vertinimo vidurkis 48,1 proc.). Visų trijų pandemijos bangų tyrimų rezultatai rodo reikšmingą teigiamą ($r = 0,500$, $p < 0,001$; skaičiuotas Pearsono koreliacijos koeficientas) saviizoliacijos nesilaikančių asmenų (kurie nejausdami jokių ligos simptomų užkrečia kitus) baudimo pagal baudžiamąjį įstatymą teisingumo ir taikomos atsakomybės griežtumo ryšį. Kitaip tariant, tyrimo dalyviai, manė, kad saviizoliacijos nesilaikančius asmenis būtų teisinga bausti pagal baudžiamąjį įstatymą, taip pat buvo linkę manyti, jog jiems turėtų būti taikoma kuo griežtesnė atsakomybė (pvz., laisvės atėmimas).

Gauti rezultatai taip pat atskleidė, kad pandemijos pirmos bangos (palyginti su vėlesniųjų bangų) metu tyrimo dalyviai buvo linkę nurodyti, jog už saviizoliacijos reikalavimo nesilaikymą reikėtų taikyti reikšmingai ($p < 0,001$) griežtesnę atsakomybę. O pandemijos ketvirtos bangos metu tyrimo dalyviai buvo tos nuomonės, kad saviizoliacijos reikalavimų nesilaikantiems asmenims pakaktų ir pinigines baudas, laisvės apribojimo ar arešto (vertinimo vidurkis 33,5 proc.).

Be to, skirtingų pandemijos bangų metu tyrimo dalyviai vertino tokias situacijas: a) ar būtų teisinga žmones bausti griežčiau už bet kokią nusikalstamą veiką, padarytą ekstremalios situacijos (pandemijos) sąlygomis (palyginti su įprastomis); b) ar taip pat turėtų būti vertinamas elgesys, kai asmuo, žinodamas, kad serga koronavirusu, nesilaiko nustatytų ribojimų ir draudimų, lankosi viešose vietose, kur užkrečia kitą žmogų, kuris nuo šios ligos miršta (žinant, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kai kuriose autoįvykių bylose, kuriose kaltininkai, būdami neblaivūs, šiurkščiai pažeisdami Kelių eismo saugumo taisykles ir pan., sukėlė eismo įvykius, kurių metu žuvo žmonės, konstatavo, kad tokia veika vertintina kaip nužudymas) (žr. 5 lentelę).

Pandemijos pirmos bangos metu apklausti asmenys nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad būtų teisinga koronaviruso pandemijos laikotarpiu žmones bausti griežčiau už bet kokią padarytą nusikalstamą veiką (vertinimo vidurkis 47,3 proc.), o ketvirtos bangos metu jie buvo linkę manyti, kad bausti griežčiau yra neteisinga (vertinimo vidurkis 18,6 proc.). Tyrimo dalyvių nuomonė reikšmingai ($p < 0,001$) pasikeitė ir vertinant kito žmogaus užkrėtimą: pandemijos pirmos bangos metu jie buvo linkę manyti, kad būtų labiau teisinga tokį elgesį, kai asmuo, žinodamas, kad serga koronavirusu, nesilaiko nustatytų ribojimų ir draudimų, lankosi viešose vietose, kur užkrečia kitą žmogų, kuris nuo šios ligos miršta, vertinti kaip nužudymą (vertinimo vidurkis 72,1 proc.), o ketvirtos bangos metu tiriamieji dažniau nurodė, jog šį elgesį priskirti nužudymui būtų labiau neteisinga nei teisinga (vertinimo vidurkis 44,8 proc.).

5 lentelė. Bausmių ir elgesio teisingumo vertinimas skirtingų pandemijos bangų metu

<i>TYRIMO DALYVIŲ GRUPĖ</i>		<i>Ar teisinga bausti griežčiau?</i>	<i>Ar taip pat turėtų būti vertinamas elgesys?</i>
Pandemijos banga	1 banga (n = 331)	47,3 proc.	72,1 proc.
	2 banga (n = 313)	29,7 proc.	60,7 proc.
	4 banga (n = 712)	18,6 proc.	44,8 proc.
	H kriterijaus ir p reikšmės*	H = 176,008, p = 0,001	H = 136,467, p = 0,001

Pastaba: 0 proc. – visiškai neteisinga, 100 proc. – neabejotinai teisinga.

* Taikytas Kruskalio ir Voliso kriterijus.

Pandemijos ketvirtos bangos metu (palyginti su ankstesnėmis bangomis) tyrimo dalyviams buvo pateikta keletas papildomų klausimų. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti: 1) Vyriausybės priimto sprendimo teisingumą riboti įvairias paslaugas ir galimybes (pvz., patekimą į prekybos centrus, kavines ar koncertų sales) galimybių pasu neturintiems asmenims; 2) baudžiamosios atsakomybės teisingumą asmenims, kurie bando įsigyti maisto produktų ar gauti kokių nors paslaugų pasinaudodami kito asmens galimybių pasu; 3) bausmės asmenims, kurie bando įsigyti maisto produktų ar gauti kokių nors paslaugų pasinaudodami kito asmens galimybių pasu, griežtumą (jeigu nurodoma, kad baudžiamosios atsakomybės numatymas yra teisingas; šį teiginį įvertino 405 tiriamieji) (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Priimtų sprendimų, susijusių su galimybių pasu, ir baudžiamosios atsakomybės, kada naudojamas kito asmens galimybių pasu, teisingumo vertinimas

<i>TYRIMO DALYVIŲ GRUPĖ</i>		<i>Paslaugų ir galimybių ribojimas galimybių pasu neturintiems žmonėms*</i>	<i>Baudžiamoji atsakomybė asmenims, besinaudojantiems kito asmens galimybių pasu*</i>	<i>Bausmės griežtumas asmenims, besinaudojantiems kito asmens galimybių pasu**</i>
Lytis	Vyrai (n = 191)	42,2 proc.	40,4 proc.	30,5 proc.
	Moterys (n = 521)	40,7 proc.	40,8 proc.	34,5 proc.
	U kriterijaus ir p reikšmės***	<i>U = 48509,000, p = 0,878</i>	<i>U = 48632,000, p = 0,889</i>	<i>U = 15482,000, p = 0,288</i>
Amžiaus grupė	19–25 m. (n = 173)	65,1 proc.	62,7 proc.	33,4 proc.
	26–49 m. (n = 287)	31,5 proc.	30,7 proc.	26,5 proc.
	50–81 m. (n = 252)	35,5 proc.	37,0 proc.	40,7 proc.
	H kriterijaus ir p reikšmės****	H = 74,670, p = 0,001	H = 72,181, p = 0,001	H = 12,713, p = 0,002
Gyvenamoji vieta	Vilnius (n = 321)	53,5 proc.	49,8 proc.	32,2 proc.
	Kiti didieji miestai (n = 155)	18,9 proc.	19,8 proc.	19,7 proc.
	Kiti miestai (n = 236)	38,7 proc.	42 proc.	40,9 proc.
	H kriterijaus ir p reikšmės	H = 66,152, p = 0,001	H = 55,943, p = 0,001	H = 16,465, p = 0,001
Visi tyrimo dalyviai (n = 712)		41,1 proc.	40,7 proc.	33,4 proc.

* 0 proc. – visiškai neteisingas, 100 proc. – neabejotinai teisingas.

** 0 proc. – piniginė bausmė, laisvės apribojimas ar areštas, 100 proc. – laisvės atėmimas.

*** Taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus.

**** Taikytas Kruskalio ir Voliso kriterijus.

Gauti rezultatai atskleidė, kad tyrimo dalyviai paslaugų ir galimybių ribojimą galimybių paso neturintiems asmenims, taip pat baudžiamosios atsakomybės taikymą asmenims, kurie naudojami kito asmens galimybių pasu, vertino kaip labiau neteisingą nei teisingą (atitinkamai 41,1 proc. ir 40,7 proc.). Šie vertinimai, taip pat baudžiamosios atsakomybės griežtumo vertinimas nebuvo susijęs su tyrimo dalyvių lytimi. Tačiau minėti vertinimai buvo reikšmingai susiję su tyrimo dalyvių amžiumi ir gyvenamąja vieta: jauniausi (19–25 m.) tyrimo dalyviai, palyginti su vyresniais (26–49 m. ir 50–81 m.), tiek Vyriausybės priimtą sprendimą riboti paslaugas ir galimybes galimybių paso neturintiems asmenims (vertinimo vidurkiai atitinkamai 65,1 proc., 31,5 proc. ir 35,5 proc.), tiek numatytą baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie bando pasinaudoti kito asmens galimybių pasu (vertinimo vidurkiai atitinkamai 62,7 proc., 30,7 proc. ir 37,0 proc.), vertino kaip labiau teisingą (abiem atvejais $p \leq 0,001$). Tačiau reikia pažymėti, kad skirtingą bausmę asmenims, kurie bando pasinaudoti kito asmens galimybių pasu, santykinai griežčiausiai vertino vyriausi tyrimo dalyviai (vertinimo vidurkiai 19–25 m. grupės – 33,4 proc., 26–49 m. grupės – 26,5 proc. ir 50–81 m. grupės – 40,7 proc.).

Tyrimo dalyvių nuomonė reikšmingai išsiskyrė atsižvelgiant ir į jų gyvenamąją vietą: tiriamieji, gyvenantys kituose didžiuosiuose šalies miestuose (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje ir Šiauliuose), palyginti su gyvenančiais kitose vietovėse, dažniausiai manė, kad yra neteisinga riboti paslaugas ir galimybes galimybių paso neturintiems asmenims (vertinimo vidurkis 18,9 proc.) bei bausti tuos, kurie bando pasinaudoti kito asmens galimybių pasu (vertinimo vidurkis 19,8 proc.). Be to, šios grupės tyrimo dalyviai (palyginti su kitų grupių) nurodė, kad už naudojimąsi kito asmens galimybių pasu reikėtų skirti ir daug švelnesnę bausmę (vertinimo vidurkis 19,7 proc.).

Toliau tyrimo dalyvių buvo klausama, ar, jų manymu, būtų teisinga, kad asmenys, nepasiskiepiję nuo COVID-19 ligos, turėtų būti gydomi ne ligoninėse, o namuose. Atsakant į šį klausimą, skirtingos lyties atstovų nuomonė buvo labai panaši ($U = 46516,500$, $p = 0,273$; taikytas Mano, Vitnio ir Wilkoksno kriterijus): tiek vyrai, tiek moterys nurodė, kad būtų neteisinga nepasiskiepijusius asmenis gydyti namuose (vertinimo vidurkis atitinkamai 22,3 proc. ir 21,1 proc.). Tačiau skirtingų amžiaus grupių vertinimai reikšmingai išsiskyrė ($H = 33,576$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus): jauniausios amžiaus grupės (19–25 m.) tyrimo dalyviai, palyginti su vyresniais, buvo daug dažniau linkę manyti, kad galbūt nepasiskiepijusius asmenis būtų teisingiau gydyti ne ligoninėse, o namuose (19–25 m. amžiaus dalyvių vertinimo vidurkis yra 29,1 proc., 26–49 m. – 16,9 proc. ir 50–81 m. – 21,4 proc.).

Asmenų, nepasiskiepijusių nuo koronaviruso, gydymo namuose ar ligoninėse teisingumo vertinimas taip pat buvo reikšmingai susijęs su tyrimo dalyvių gyvenamąja vieta ($H = 27,358$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Kaip labiausiai neteisingą nepasiskiepijusių asmenų gydymą namuose vertino kituose didžiuosiuose šalies miestuose (Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje ir Šiauliuose) gyvenantys tyrimo dalyviai (vertinimo vidurkis – 11 proc.), o Vilniuje ir kitose vietovėse gyvenančiųjų manymu, tokią praktiką taikyti būtų teisingiau (vertinimo vidurkis atitinkamai 25 proc. ir 23,4 proc.).

Tyrimo dalyviams taip pat buvo pateikiama klausimų, susijusių su žmonių skatinimu skiepytis: jie turėjo įvertinti, ar yra teisinga: a) riboti žmonių teises ir laisves (pvz., draudžiant užėti į parduotuvę nusipirkti maisto ar gauti kokių nors paslaugų), norint priversti galimybių paso neturinčius asmenis skiepytis; b) siūlyti piniginį atlygį, norint paskatinti skiepytis nuo COVID-19 ligos; c) įvesti mokamus testus nepasiskiepijusiems nuo COVID-19 ligos darbuotojams (žr. 7 lentelę).

Kaip rodo pateikti duomenys, skirtingos lyties tyrimo dalyvių nuomonė buvo panaši vertinant galimybių paso neturinčių asmenų teisių ir laisvių ribojimą, taip pat mokamų testų įvedimą, siekiant priversti žmones skiepytis, tačiau reikšmingai išsiskyrė vertinant piniginio atlygio siūlymą: moterys, palyginti su vyrais, manė ($p < 0,05$), kad siūlyti piniginį atlygį, norint priversti žmones skiepytis, yra labiau neteisinga. Be to, labiausiai išsiskyrė jauniausios amžiaus grupės (19–25 m.) ir Vilniuje

gyvenančių tyrimo dalyvių nuomonė. Jauniausieji dalyviai manė, kad riboti galimybių paso neturinčių asmenų teises ir laisves, norint juos priversti skiepytis, būtų beveik teisinga. Be to, jauniausieji dalyviai mokamų testų įvedimą vertino kaip labiau teisingą nei neteisingą priemonę. O kituose šalies didžiuosiuose miestuose gyvenantys ir vyresnio amžiaus (26–49 m. ir 50–81 m.) tyrimo dalyviai buvo labiau įsitikinę, kad toks žmonių skatinimas skiepytis yra neteisingas.

7 lentelė. Sprendimų, susijusių su asmenų skatinimu skiepytis, teisingumo vertinimas

<i>TYRIMO DALYVIŲ GRUPĖ</i>		Ar teisinga, norint priversti žmones skiepytis		
		<i>riboti galimybių paso neturinčių žmonių teises ir laisves*</i>	<i>siūlyti piniginių atlygi*</i>	<i>įvesti mokamus testus nuo COVID-19 ligos*</i>
Lytis	Vyrai (n = 191)	35,7 proc.	26,3 proc.	39,9 proc.
	Moterys (n = 521)	30,3 proc.	20,5 proc.	33,8 proc.
	<i>U kriterijaus ir p reikšmės**</i>	<i>U = 45653,500, p = 0,157</i>	<i>U = 44322,000, p = 0,025</i>	<i>U = 46014,500, p = 0,162</i>
Amžiaus grupė	19–25 m. (n = 173)	46,9 proc.	32,3 proc.	51,2 proc.
	26–49 m. (n = 287)	26,1 proc.	19,5 proc.	28,3 proc.
	50–81 m. (n = 252)	27,7 proc.	17,9 proc.	32,9 proc.
	<i>H kriterijaus ir p reikšmės***</i>	<i>H = 47,123, p = 0,001</i>	<i>H = 34,455, p = 0,001</i>	<i>H = 40,425, p = 0,002</i>
Gyvenamoji vieta	Vilnius (n = 321)	42,2 proc.	28,7 proc.	47 proc.
	Kiti didieji miestai (n = 155)	11,8 proc.	11,2 proc.	14,5 proc.
	Kiti miestai (n = 236)	30,4 proc.	20 proc.	33,3 proc.
	<i>H kriterijaus ir p reikšmės</i>	<i>H = 66,468, p = 0,001</i>	<i>H = 41,938, p = 0,001</i>	<i>H = 66,184, p = 0,001</i>
Visi tyrimo dalyviai (n = 712)		31,7 proc.	22 proc.	35,4 proc.

* 0 proc. – visiškai neteisinga, 100 proc. – neabejotinai teisinga.

** Taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus.

*** Taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus.

Galiausiai, pandemijos ketvirtos bangos metu tyrimo dalyviai vertino, ar būtų teisinga įvesti privalomus skiepus nuo COVID-19 ligos kai kuriems darbuotojams (pvz., sveikatos apsaugos, švietimo, paslaugų srities). Tiek vyrai (vertinimo vidurkis 43,2 proc.), tiek moterys (vertinimo vidurkis 37,1 proc.) panašiai manė, kad privalomų skiepų nuo COVID-19 ligos įvedimas būtų labiau neteisinga nei teisinga priemonė ($U = 45778,000$, $p = 0,135$; taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Tačiau nustatytas statistiškai reikšmingas skirtingų amžiaus grupių tyrimo dalyvių vertinimo skirtumas ($H = 47,929$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus): 19–25 metų tiriamieji (palyginti su 26–49 m. ir 50–81 m.) buvo daug labiau linkę sutikti, kad kai kuriems darbuotojams būtų teisinga įvesti privalomus skiepus nuo COVID-19 ligos (vertinimo vidurkis atitinkamai 56,5 proc., 29,5 proc. ir 37 proc.). Šios priemonės teisingumui taip pat labiausiai pritarė Vilniuje ir kitose šalies vietovėse gyvenantys asmenys, o mažiausiai – kitų didžiųjų šalies miestų (Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Šiaulių) gyventojai (vertinimo vidurkis atitinkamai 50,3 proc., 38,4 proc. ir 14,9 proc.; $H = 72,162$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus).

Galima pridurti, kad pandemijos pirmos bangos metu, palyginti su vėlesnių (antros ir ketvirtos), tyrimo dalyviai patyrė reikšmingai daugiau streso dėl koronaviruso sukeltos situacijos Lietuvoje ($H = 6,423$, $p < 0,05$) ar pasaulyje ($H = 22,591$, $p < 0,001$, abiem atvejais taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Nežinomybės ar neapibrėžtumo vertinimai vėlesnių, antros ir ketvirtos pandemijos bangų metu, palyginti su pirmos bangos, taip pat sumažėjo, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($H = 5,616$, $p \leq 0,060$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Be to, visų trijų pandemijos bangų rezultatai rodo reikšmingą tyrimo dalyvių įsitikinimo, kad jie gali suvaldyti išgyvenamą stresą, ir patiriamo streso dėl koronaviruso sukeltos situacijos Lietuvoje ($r = -0,358$, $p < 0,001$) bei pasaulyje ($r = -0,338$, $p < 0,001$) neigiamą ryšį (t. y. kuo asmuo yra labiau įsitikinęs, kad gali suvaldyti išgyvenamą stresą, tuo mažiau streso jis patiria).

Išvados

1. Pandemijos pirmos bangos metu dauguma tyrimo dalyvių pritarė, kad reikia laikytis asmens ir patalpų higienos, riboti tiesioginius socialinius kontaktus ir iš anksto apsirūpinti maistu bei kitomis prekėmis, taip pat asmeniškai laikytis draudimų ir ribojimų, tačiau antros ir ketvirtos bangos metu ši jų nuomonė reikšmingai keitėsi, nes labai sumažėjo tyrimo dalyvių, kurie manė, jog svarbu laikytis higienos, riboti kontaktus bei iš anksto apsirūpinti prekėmis, taip pat laikytis draudimų ir ribojimų.
2. Pandemijos pirmos bangos metu tyrimo dalyviai manė, kad siekiant valdyti koronaviruso plitimą Lietuvos gyventojams turėtų būti taikomi draudimai ir ribojimai, o už jų nesilaikymą – baudžiamoji atsakomybė, tačiau vėliau ši nuomonė reikšmingai keitėsi, nes, pvz., ketvirtos bangos metu tyrimo dalyviai jau buvo linkę manyti, kad Lietuvos gyventojams neturėtų būti taikomi draudimai ir ribojimai, o už jų pažeidimą reikėtų taikyti ne baudžiamąją atsakomybę, bet skirti įspėjimus ar pinigines baudas.
3. Pandemijos pirmos bangos metu apklausti tyrimo dalyviai dažniau buvo linkę manyti, kad būtų teisinga pagal baudžiamąjį įstatymą bausti asmenis, kurie, neįsivakardami ligos simptomų, nesilaiko saviizoliacijos ir užkrečia kitus, ir taikyti jiems griežtą baudžiamąją atsakomybę, tačiau vėliau ši nuomonė reikšmingai keitėsi, nes, pvz., ketvirtos bangos metu tiriamieji nurodė, kad minėtu atveju bausti asmenis būtų labiau neteisinga nei teisinga ir kad reikėtų taikyti ne baudžiamąją, o administracinę atsakomybę.
4. Pandemijos pirmos bangos metu apklausti tyrimo dalyviai nebuvo aiškiai apsisprendę, ar pandemijos metu būtų teisinga žmones bausti griežčiau už bet kokią padarytą nusikalstamą veiką, tačiau vėliau ši nuomonė reikšmingai keitėsi, nes antros bangos metu tyrimo dalyviai vis labiau abejojo griežtesnių bausmių taikymo teisingumu, o ketvirtos bangos metu jie jau buvo linkę manyti, kad bausti griežčiau yra neteisinga.
5. Pandemijos ketvirtos bangos tyrimo rezultatai atskleidė, kad tyrimo dalyviai paslaugų ir galimybių ribojimą galimybių paso neturintiems asmenims, baudžiamosios atsakomybės taikymą tiems, kurie naudojami kito asmens galimybių pasu, taip pat privalomus skiepus nuo COVID-19 ligos kai kurių profesijų darbuotojams vertino kaip labiau neteisingą nei teisingą. Be to, tyrimo dalyvių manymu, būtų neteisinga asmenis, nepasiskiepijusius nuo COVID-19 ligos, gydyti ne ligoninėse, o namuose, taip pat riboti galimybių paso neturinčių asmenų teises ir laisves, siūlyti jiems piniginių atlygį ar įvesti mokamus testus siekiant priversti juos skiepytis.

Literatūra

Specialioji literatūra

- Ahmed, R. R., Streimikiene, D., Rolle, J.-A., Duc, P. A. (2020). The COVID-19 pandemic and the antecedents for the impulse buying behavior of US citizens. *Journal of Competitiveness*, 12(3), 5–27, <https://doi.org/10.7441/joc.2020.03.01>
- Banai, I. P., Banai, B., Mikloušič, I. (2021). Beliefs in COVID-19 conspiracy theories, compliance with the preventive measures, and trust in government medical officials. *Current Psychology*, 26, 1–11, <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01898-y>
- Birmontienė, T., Miliuvienė, J. (2020). Pandemijos iššūkiai žmogaus teisėms ir laisvėms. *Lietuvos teisė 2020: esminiai pokyčiai. I dalis. COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai*, 47–65.
- Borusevičiūtė, M. (2023). Grožio ir odontologijos paslaugų teikimo ribojimų vertinimas Konstitucinio Teismo 2023 m. sausio 24 d. nutarime – well done. Iš: *Teisė.Pro: Teisės naujienų portalas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2023/02/02/m-boruseviciute-grozio-ir-odontologijos-paslaugu-teikimo-ribojimu-vertinimas-konstitucinio-teismo-2023-m-sausio-24-d-nutarime-well-done/>
- Daumann, F., Follert, F. (2020). COVID-19 and rent-seeking competition: Some insights from Germany. *New Perspectives on Political Economy*, 16(1–2), 52–69.
- Juškevičiūtė-Vilienė, A. (2022). The impact of the Covid-19 pandemic on economic freedom in Lithuania. Iš *Wpływ pandemii Covid-19 na wolność gospodarczą na Litwie // Przegląd prawa konstytucyjnego*. Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek. 2(66), p. 353–363.
- Lake, S., Assaf, R. D., Gorbach, P. M., Cooper, Z. D. (2022, April 25). Changes in secondary substance use after the onset of the COVID-19 pandemic among people who use cannabis: Findings from a web-based sample of adults in the United States. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/pha0000572>
- Miliuvienė, J., Birmontienė, T. (2022). Competition of State Powers during the COVID-19 Pandemic. *Teisė*, 123, 24–37, <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.123.2>
- Nacem, M. (2021). Understanding the customer psychology of impulse buying during COVID-19 pandemic: Implications for retailers. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 49(3), 377–393, <http://dx.doi.org/10.1108/IJRDM-08-2020-0317>
- Nielsen, M., Levkovich, N. (2020). COVID-19 and Mental Health in America: Crisis and Opportunity? *Families, Systems, & Health*, 38(4), 482–485. <https://doi.org/10.1037/fsh0000577>
- Novikovas, A. (2020). Viešojo administravimo ir kitų subjektų įgaliojimai ekstremaliosios situacijos metu. Iš *Lietuvos teisė 2020: esminiai pokyčiai. I dalis. COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai*, 23–32.
- Ölcer, S., Yilmaz-Aslan, Y., Brzoska, P. (2020). Lay perspectives on social distancing and other official recommendations and regulations in the time of COVID-19: A qualitative study of social media posts. *BMC Public Health*, 20, 963. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09079-5>
- Park, C. L., Finkelstein-Fox, L., Russell, B. S., Fendrich, M., Hutchison, M., Becker J. (2021, January 28). Americans' distress early in the COVID-19 pandemic: Protective resources and coping strategies. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 13(4), 422–431, <https://doi.org/10.1037/tra0000931>
- Petkevičienė, V., Pakutinskas, P., Bitė, V. (2020). Asmens duomenų tvarkymo iššūkiai COVID-19 pandemijos metu. *Jurisprudencija*, 27(2), 330–345.
- Plohl, N., Musil, B. (2021). Modeling compliance with COVID-19 prevention guidelines: The critical role of trust in science. *Psychology, Health & Medicine*, 26(1), 1–12. <https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1772988>
- Rieger, A., Blackburn, A. M., Bystryński, J. B., Garthe, R. C., Allen, N. E. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on gender-based violence in the United States: Framework and policy recommendations. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 14(3), 471–479. <https://doi.org/10.1037/tra0001056>
- Sakalauskas, G. (2022). Lithuania. Iš: Frieder Dünkel, Stefan Harrendorf, Dirk van Zyl Smit (sud.) *The impact of COVID-19 on prison conditions and penal policy*. Abingdon; New York: Routledge, 337–347.
- Shamblaw, A. L., Rumas, R. L., Best, M. W. (2021). Coping during the COVID-19 pandemic: Relations with mental health and quality of life. *Canadian Psychology / Psychologie Canadienne*, 62(1), 92–100, <https://doi.org/10.1037/cap0000263>
- Šileikis, E. (2020). Koronavirusas ir Konstitucija: karantinas ar nepaprastoji padėtis? Iš: *Teisė.Pro: Teisės naujienų portalas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2020/03/18/e-sileikis-koronavirusas-ir-konstitucija-karantinas-ar-nepaprastoji-padetis/>
- Taylor, S. (2022). The psychology of pandemics. *Annual Review of Clinical Psychology*, 18, 581–609. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-072720-020131>

- Taylor, S., Landry, C. A., Paluszek, M. M., Asmundson, G. J. G. (2020 a). Reactions to COVID-19: Differential predictors of distress, avoidance, and disregard for social distancing. *Journal of Affective Disorders*. 277, 94–98, <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.08.002>
- Taylor, S., Paluszek, M. M., Rachor, G. S., McKay, D., Asmundson, G. J. G. (2020 b). Substance use and abuse, COVID-19-related distress, and disregard for social distancing: A network analysis. *Addictive Behaviors*. 114, 106754. doi: 10.1016/j.addbeh.2020.106754
- Travaglino, G. A., Moon, C. (2021). Compliance and self-reporting during the COVID-19 pandemic: A cross-cultural study of trust and self-conscious emotions in the United States, Italy, and South Korea. *Frontiers in Psychology*, 12, 565845, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.565845>
- Vaičaitis, V. A. (2023). Komentaras dėl 2023 m. sausio 24 d. Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo Vyriausybės nutarimo reguliavimas dėl 2020 m. pavasarį paskelbto karantino, kai buvo nustatyti grožio ir odontologijos paslaugų teikimo ribojimai, buvo pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai. Iš: *Teisė.Pro: Teisės naujienų portalas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2023/02/01/voidotas-a-vaicaitis-komentar-as-del-2023-m-sau-sio-24-d-konstitucinio-teismo-nutarimo-kuriuo-vyriausybes-nutarimo-reguliavimas-del-2020-m-pavasari-paskelbto-karantino-kai-buvo-nustatyti-grozio-i/>
- Vaičaitis, V. A. (2020). Keletas minčių apie išimtinės padėties teisinio režimo konstitucinį vertinimą Lietuvoje. Iš: *Teisė.Pro: Teisės naujienų portalas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2020/05/01/v-vaicaitis-keletas-minciu-apie-isimtines-padeties-teisinio-rezimo-konstitucini-vertinima-lietuvoje/>
- Valickas, G., Švedas, G., Vanagaitė, K., Barysė, D. (2021). COVID-19 pandemijos pirmos bangos metu Lietuvoje taikytų ribojimų ir draudimų vertinimas. *Teisė*, 121, 8–26, <https://doi.org/10.15388/Teise.2021.121.1>
- Valutytė, R. (2020). Kalinčių asmenų ryšių su artimaisiais palaikymo iššūkiai pandemijos sąlygomis. Iš: *Lietuvos teisė 2020: esminiai pokyčiai. I dalis. COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai*, 89–97.
- Vasarienė, D. (2020). Ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos ribojimas paskelbus ekstremaliąją padėtį. Iš: *Lietuvos teisė 2020: esminiai pokyčiai. I dalis. COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai*, 79–87.
- Vėbraiūtė, V. (2022). Has COVID-19 pandemic transformed civil proceedings in Lithuania? Iš: *Polski proces cywilny*. Krakow : Wolters Kluwer. 1, 215–222.
- Yuan, J., Zou, H., Xie, K., Dulebenets, M. A. (2021). An assessment of social distancing obedience behavior during the COVID-19 post-epidemic period in China: A cross-sectional survey. *Sustainability*, 13, 8091, <https://doi.org/10.3390/su13148091>
- Zaidi, A., Ali, A. Z. (2020). Living under the shadow of a pandemic: The psychological challenges underlying social distancing and awareness raising. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(5), 508–510, <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000815>
- Zitek, E. M., Schlund, R. J. (2021). Psychological entitlement predicts noncompliance with the health guidelines of the COVID-19 pandemic. *Personality and individual differences*, 171, 110491, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110491>

Teismų praktika

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. vasario 9 d. sprendimas „Dėl teisenos byloje pagal pareiškėjos Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimo Nr. 152 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“ nuostatų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymui nutraukimo“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2610/content>
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2023 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 14 d. nutarimo Nr. 207 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ 3.2.8, 3.4.4 papunkčių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymui“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2797/content>

Lay Evaluations of Restraints and Prohibitions During the 1st, 2nd, and 4th Wave of the COVID-19 Pandemic in Lithuania

Gintautas Valickas

(Vilnius University)

Kristina Vanagaitė

(Vilnius University)

Gintaras Švedas

(Vilnius University)

S u m m a r y

The aim of this study was to investigate people's evaluations of government-imposed restrictions and prohibitions, liabilities and penalties for non-compliance with said restrictions, perceived fairness of the behavior of other people, and the changes of their assessments during the separate waves (the 1st, 2nd, and 4th) of the coronavirus pandemic. The participants (overall $n = 1356$) of the study completed an online questionnaire developed by us.

The results showed that the estimations of the participants in the study have been changed significantly during the Covid-19 pandemic. During the 1st wave of pandemic they considered that compliance with the government-imposed restrictions and prohibitions is undoubtedly important, that these restrictions and prohibitions should be applied to citizens of Lithuania, violations of restrictions should be subject to criminal liability, and that the application of stricter criminal penalties for non-compliance with restrictions would be fair, etc.

Later on, however, during the 2nd and the 4th wave of pandemic, assessment of the importance and necessity of compliance with the government-imposed restrictions and prohibitions significantly declined, the participants' assessments of the application of strict criminal liability and its fairness were more and more skeptical, etc. Furthermore, the estimations of the participants in the 4th wave of pandemic revealed that: a) the restrictions of services and possibilities for people who don't obtain the National Certificate, as well as the application of criminal liability for those who use the other person's National Certificate, is more unfair than fair; b) it would be unfair to restrict the rights and freedoms of those who don't obtain the National Certificate, to offer them monetary reward or to impose paid Covid-19 tests in seeking to force them to vaccinate; c) it would be more unfair than fair to impose obligatory Covid-19 vaccination for employees of some professions, etc. Obtained evidence suggests that during the Covid-19 pandemic (from the 1st to the 4th wave) the participants of the study assessed the non-compliance with restrictions and prohibitions more and more forgivingly.

Pirmos, antros ir ketvirtos COVID-19 pandemijos bangų metu Lietuvoje taikytų ribojimų ir draudimų vertinimas

Gintautas Valickas

(Vilniaus universitetas)

Kristina Vanagaitė

(Vilniaus universitetas)

Gintaras Švedas

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Mūsų tyrimo tikslas – atskleisti, kaip skirtingų koronaviruso pandemijos bangų (pirmos, antros ir ketvirtos) metu Lietuvos gyventojai vertino taikomus ribojimus ir draudimus, atsakomybę ir bausmes už jų nesilaikymą, suvoktą pandemijos dalyvių elgesio teisingumą, taip pat šių vertinimų kismą pandemijos metu. Tyrimo dalyviai (iš viso $n = 1356$) internetinėje erdvėje pildė mūsų sukurta klausimyną. Gauti rezultatai parodė, kad COVID-19 pandemijos metu tyrimo dalyvių nuomonė reikšmingai keitėsi: pirmos pandemijos bangos metu tyrimo dalyviai manė, kad siekiant valdyti koronaviruso plitimą draudimų ir ribojimų laikymasis yra neabejotinai reikšmingas, jog Lietuvos gyventojams turėtų būti taikomi draudimai ir ribojimai, o už jų nesilaikymą – baudžiamoji atsakomybė, kad būtų teisinga pagal baudžiamąjį įstatymą bausti asmenis, kurie pažeidžia nustatytus ribojimus ar draudimus, tačiau vėliau (antros ir ketvirtos bangos metu) reikšmingai sumažėjo draudimų ir ribojimų laikymosi svarbos ir būtinumo vertinimas, tyrimo dalyviai vis skeptiškiau vertino griežtos baudžiamosios atsakomybės taikymą, jos teisingumą, ir pan. Be to, ketvirtos COVID-19 pandemijos bangos metu buvo nustatyta, kad: a) paslaugų ir galimybių ribojimas galimybių paso neturintiems asmenims, taip pat baudžiamosios

atsakomybės taikymas tiems, kurie naudojami kito asmens galimybių pasu, yra labiau neteisingas nei teisingas; b) riboti galimybių paso neturinčių asmenų teises ir laisves, siūlyti jiems piniginį atlygį ar įvesti mokamus testus nuo COVID-19 siekiant priversti žmones skiepytis būtų neteisinga; c) įvesti privalomus skiepus nuo COVID-19 ligos kai kurių profesijų darbuotojams būtų labiau neteisinga nei teisinga ir pan. Gauti duomenys rodo, kad tęsiantis pandemijai (nuo pirmos iki ketvirtos bangos) tyrimo dalyviai taikomų ribojimų ir draudimų pažeidimus vertino vis atlaidžiau.

Prof. dr. Gintautas Valickas dėsto ir vykdo mokslinius tyrimus Vilniaus universiteto Psichologijos institute. Svarbiausi jo moksliniai interesai ir tyrimų sritys – teisės psichologija, procedūrinis teisingumas, sprendimų priėmimas, stresas ir jo įveika.

Prof., Dr. Gintautas Valickas teaches and conducts research at the Institute of Psychology, Vilnius University. His main research interests and areas of research include psychology of law, procedural justice, decision-making, and stress and coping.

Doc. dr. Kristina Vanagaitė dėsto ir vykdo mokslinius tyrimus Vilniaus universiteto Psichologijos institute. Svarbiausi jos moksliniai interesai ir tyrimų sritys – teisės psichologija, procedūrinis teisingumas, liudytojų ir įtariamųjų apklausa, melo atpažinimas.

Doc. Dr. Kristina Vanagaitė teaches and conducts research at the Institute of Psychology, Vilnius University. Her main research interests and areas of research include psychology of law, procedural justice, eyewitness testimony, and suspect interrogation and deception detection.

Prof. habil. dr. Gintaras Švedas dėsto ir vykdo mokslinius tyrimus Vilniaus universiteto Teisės fakultete. Pagrindinės jo mokslinių interesų sritys – baudžiamoji teisė, tarptautinė ir Europos Sąjungos baudžiamoji teisė, bausmių skyrimas, baudžiamoji politika, tarptautinis teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose.

Prof. Habil. Dr. Gintaras Švedas teaches and conducts research at the Faculty of Law of Vilnius University. His main scholarly interests focus on criminal law, international and European Union criminal law, sentencing, criminal policy, and international legal cooperation in criminal matters.